

וירא - תשפ"ז | גליון 209 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

למעט עכו"ם, וללמד שרק מי שנצטווה על המילה כשר
למול את אחרים, ואז כבר היה אברהם אבינו מצווה על
מילת עצמו.
(משחת שמן)

חשיבות חיזוק הבריות לעבודת ה'
"באלוני ממרא", הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה
אליו בחלקו (רש"י).

והקשו המפרשים, איזה עצה נתן ממרא לאברהם על המילה
שבעבורה זכה שנגלה בחלקו, ומה היה צריך אברהם אבינו
לעצה על מצוה שכבר נצטוו עליה מפי ה', והרבה תירוצים
נאמרו בזה.

ושמעתי ממו"ר ר' יעקב רודרמן זצ"ל, שאברהם אבינו
נסתפק האם לעשות את המילה בצינעא או בפרהסיא, משום
שחש שהמילה היא דבר זר בעיני הבריות, ולבסוף לא יסכים
עם מעשה כזה הנראה כאכזריות, ואם יעשה בפרהסיא
יתמעט כח השפעתו עליהם, וממרא יעץ לו שמכל מקום
יעשה הדבר בפרהסיא.

על כל פנים, בשכר שממרא חיזק את אברהם אבינו בענין
המילה, זכה שנגלה ה' לאברהם בחלקו. ושכר זה שנגלה ה'
בחלקו היה שכר גדול מאד. הבה נצייר אם היו עושים כנסיה
גדולה של כל גדולי הדור, והחליטו לעשותה בבית פלוני,
הרי ודאי זכות גדולה היתה נופלת בחלקו, וודאי שכל ימיו
היה מזכיר זכות זו ושמח בה ח, וק"ו בן בנו של ק"ו אם
יזכה האדם שהשכינה הקדושה תבקר בביתו. וכל שכן בזה,
שנכתב לדורות שהקב"ה נגלה בחלקו. ולכל זה זכה ממרא
בעבור שחיזק את אברהם אבינו בעשותו את מצות ה'.

ומזה יש ללמוד כמה גדול הענין שיש על האדם לחזק את
חבריו בעבודת ה'. הנה על השאלה הנ"ל מה היה צריך
אברהם אבינו לעצה על מצוה שנצטוו עליה מפי ה',
שמעתי לפרש, דודאי שאברהם התכוין לעשות רצון ה' ולא
היה מסופק בדבר, וגם ידע שממרא יתן לו עצה למול. ומה
שנטל ממנו עצה היה מפני שרצה להראות לו את חשיבותו
בעיניו, משום שהיה גר במקומו. ולכן שאל לדעתו, אע"פ
שלא היה צריך לזה כלל, משום דרך ארץ והכרת הטוב.

וכן אנו מוצאים בהקב"ה עצמו שאמר, "נַעֲשֶׂה אָדָם" (בראשית
א, כו), ופירש רש"י 'לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת
ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן'. ואף
שבודאי הקב"ה היה עושה כרצונו, וגם שהקב"ה הרי יודע
העתיד וכבר ידע שהמלאכים יסכימו לזה, אעפ"כ רצה
להראות להם את חשיבותם ורצה לשמוע דעתם. ומעשה
היה במרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל שפגש פעם בבחור

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל פָּחֵם
הַיּוֹם" (בראשית יח, א).

פירש רש"י, "באלוני ממרא", הוא שנתן לו עצה על המילה
לפיכך נגלה אליו בחלקו.

מפרשי רש"י משברים קולמוסיהם לפרש האין יתכן לומר
על אברהם אבינו ראש המאמינים שנצרך להישאל עצה על
קיום מצות הבורא שציווהו, וכתב ב"דעת זקנים" שנטילת
העצה היתה על כך שכשציווה הקב"ה למול כל אנשי ביתו
לא רצו אנשי ביתו לשמוע לו, והלך אברהם אצל ממרא
לשאול את פיו איך לשכנעם שישמעו לו, ונתן לו עצה
שימול עצמו וישמעאל בנו תחלה וכשיראו כן אז יקבלו
להמול, וכן עשה "בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמָעֵאל
בָּנוֹ" (בראשית יז, כו) והדר כתיב "וְכָל אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יִלְדוּ בְּיָת
וּמִקְנֵת כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נֶכֶר נִמְלּוּ אֹתוֹ" (שם). ובדבריו אנו
לומדים גם לידע שיטתו לענין מי נמול ראשון, אם קדם
אברהם ומל את עצמו ואח"כ מל את אנשי ביתו כי אין הכרע
לזה בלשון הפסוק, ובדבריו מפורש להדיא שאברהם נימול
ראשונה.

וב"אור החיים" הק' כתב ג"כ כך על מה שאמר הכתוב (לעיל
יז, כג) "וַיִּמָּל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתָם וגו' פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹקִים",
צריך לנו לדעת למה הוצרך לומר "כאשר דבר" וגו', רואה
אני כי כן עשה. וירצה שיכווין לומר שלא נתעכב מעשות
מצות ה' אלא תיכף ומיד כאשר דיבר - פירוש סמוך, וזה
להודיע זריזותו ע"ה בעבודת הקב"ה. עוד יכוין לומר על
דרך אומרם ז"ל (ע"ז כו, א) "הַמּוֹל יְמוּל" (שם יג) שצריך המל
שיהיה הוא עצמו נימול, וזה הוא שאמר "כאשר דבר אתו"
פירוש שקדם הוא ומל עצמו תחילה ואח"כ מל האחרים.
וכפי זה לא קשה למה לא הזכיר הכתוב מילת אברהם
בפסוק זה, אלא שהוא מל את עבדיו, כי משני טעמים יש לו
להקדים עצמו, בין מצד הזריזות קשוט עצמד וכו' (ב"מ קז, ב).
בין מצד כדי שימול אותם כהלכה אשר צוהו ה' "המל
ימול", עכ"ל. והרמב"ן כתב שישמעאל בנו נימול מתחלה
וכל בני ביתו, כי כן כתוב (פסוק כג) "וַיִּקַּח אֲבָרְהָם אֶת
יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל יְלִידֵי בֵּיתוֹ", ואחרי כן "וַאֲבָרְהָם בֶּן
תְּשֻׁעִים וְתִשָּׁע שָׁנָה בָּהֶמְלוֹ". והטעם, כי אברהם נודדו
במצות המילה שלהם תחילה ומל אותם בעצמו, או
שזימן להם מוהלים הרבה והוא עומד עליהם, ואחר כך מל
את עצמו, שאילו הקדים מילתו היה חולה או מסוכן בה
מפני זקנתו, ולא היה יכול להשתדל במילתם.

ואל תקשה לדבריו מהגמרא האין מל אברהם את ישמעאל
והוא לא היה מהול, כי עיקר כוונת חז"ל בדרשה זו הוא

ושאלו איזו מסכת הוא לומד, והבחור ענה שהוא לומד בבא מציעא, ואמר לו ר' משה ואני לומד בבא קמא. ואף שר' משה היה גדול הדור והיה מדבר עם בחור צעיר, וגם עיסוקו לא היה במסכת אחת בלבד אלא היה עוסק תדיר בכל התורה כולה, מ"מ ענה לו כך כדי להראות לו שהוא חביב וחשוב בעיניו, וכאילו הם במדרגה שוה.

וענין זה הוא דבר גדול בעבודת המידות, שלא יסתפק אדם בעבודה על תיקון מדותיו ותו לא, אלא צריך הוא חכמה להבין כיצד להשתמש במדותיו כראוי, וצריך להתבונן איך לנהוג כדי לתת לחבריו הרגשה טובה. וכשיחשוב וידע להבין צרכי כל אחד ואחד, ממילא ידע מה לומר בכל מצב לכל אדם, ולתת להם הרגשת חשיבות, ועל ידי זה יוכל לחזק ולעודד אנשים, וישיג שלימות בעבודת המדות.

(ע' החיים)

"וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְצִים עָלָיו" (בראשית יח, ב).

אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות וכו' ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט' (רש"י).

דברי רש"י מקורם במדרש (ב"ר ג ב). אבל בגמרא אמרו (ב"מ פו, ב): מאן נינהו שלשה אנשים, מיכאל וגבריאל ורפאל. מיכאל שבא לבשר את שרה, רפאל שבא לרפא את אברהם, גבריאל אזל למהפכיה לסדום, ומיכאל חזר והלך להציל את לוט. והקשו התוספות דהא אמרינן שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות והאיך עשה מיכאל ב' השליחות הן בשורת הזרע והן הצלת לוט, ותירצו דהא דאמרינן שאינו עושה שתי שליחות היינו דוקא במקום אחד, אבל כאן לא עשה מיכאל בשליחות אחת כי אם מעשה אחד שבישר את שרה, וכשהלך משם לסדום אז הותחלה שליחות אחרת.

ורבינו בחיי כתב: שלא אמרו כלל זה אלא כשהשליחותות הם זה הפך זה, שהרי המלאך הממונה על הרחמים לא יתכן שיעשה דין שהוא הפכו, והמלאך הממונה על הדין לא יבא על הרחמים, אבל כשהם שתי שליחות של דין או של רחמים עושה ואפילו כמה שליחות, ועל כן תמצא שעשה מיכאל שתי שליחות של חסד, בשורת התולדה לשאינה ראויה להוליד, והצלת לוט שלא היה ראוי להצלה.

וכעין זה נראה לתרץ עוד, שבאמת בשורת הזרע והצלת לוט נחשבות לשליחות אחת, עפ"י הא דאיתא במדרש (ב"ר מא, ד) עה"כ (תהילים פט כא) "מִצְאָתִי דָּוִד עֶבְדִּי" היכן מצאתיו בסדום. ופירוש דבריהם, שכל ענין הצלת לוט מההפיכה היה בעבור נשמת דוד המלך ע"ה שיצא מרות המואביה. והנה נמצא ששליחותו של המלאך שהלך להציל את לוט, היתה עוגן ההצלה לקיום מלכות בית דוד שהוא עתידו של עם ישראל, ועולה מזה שבשורת לידת יצחק אבינו אביהם של מלכות בית דוד. היא אותה בשורה של הצלת לוט שגם הוא אביהם של מלכות בית דוד, ושפיר עשה מלאך אחד ב' פעולות אלו שהם למטרה אחת (וקצת מעין זה כתב בליקוטי יהודה בשם החידושי הרי"ם).

(משחת שמן)

"וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְצִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָא לְקִרְיָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה" (בראשית יח, ב).

לעשות מצוות בחשק ובשמחה

התורה מאריכה כאן בענין הכנסת אורחים של אברהם אבינו, ויש לתמוה הרי אברהם אבינו עסק בחסד כל ימיו, ולמה המתינה התורה עד כאן שהיה בן צ"ט שנה לתאר לנו את מדת החסד שלו וללמדנו דרכיו.

ונראה לומר שבפרשה זו למדנו מעלה מיוחדת בהנהגת אברהם אבינו, שלא הסתפק בעשיית חסד מצד החיוב שיש בזה, אלא כל עיסוקו בחסד היה מתוך אהבת חסד, וכשלא עלה בידו לגמול חסד נצטער ביותר.

וכן כתב החפץ חיים [אהבת חסד ריש ח"ב] מהפסוק (מיכה ו, ח): "מָה ה' דֹּרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד", שלא די בעשיית חסד אלא צריך האדם לקנות בנפשו אהבה לעשיית חסד.

הנה אברהם היה חולה ביום השלישי למילתו, ואותו היום הוציא הקב"ה המה מנרתיקה והיה חם ביותר ולכן לא היו עוברים ושבים כלל שיהיו צריכים לחסדיו, ובודאי יכול היה לפטור את עצמו מחיובו לגמול חסד. אבל דעתו לא נחה בזה, ובעוד שהקב"ה נגלה אליו, ישב בפתח האהל לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו' (רש"י יח, א). ורואים מזה שהיתה לאברהם אבינו 'אהבת חסד', והיה מחפש עצות לעשות חסד. ועל דרך זה יש לכל אדם להתבונן אם הוא אוהב חסד, ואם גם הוא מחפש עצות כיצד לעשות חסד. ויש להתבונן בזה עוד בפסוקים שנאמר: "וַיֵּרָץ לְקִרְיָתָם וְכו' וַיִּמְהַר אֲבָרְהָם וְכו' וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שָׁלֹשׁ סָאִים קָמַח וְכו' וְאֵל הַבָּקָר רֶץ וְכו' וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ", שענין המהירות בקיום המצוה נזכרה חמש פעמים בפרשה זו, וזהו להורות על רגשי ההתחדשות והחשק שהיו לו במעשה המצוה.

ועל דרך זה כתב האלטער מקעלם (חכמה ומוסר ח"א קס"ח): 'בנוהג שבעולם איש חולה רוצה וצריך מנוחה, ושמח כאשר ינוח מטרדות כי כן יאות לבריאיותו. היאומן כי יסופר, בן צ"ט שנה מל את עצמו, והיה חולה מאד עד שבא הקב"ה לבקר את החולה, והוציא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, והנה היה לו לשמוח שפטור מן הדין. היאומן כי יש אדם בעולם שיצטער על יום אחד שאין לו אורחים, ובפרט כשהוא חולה גדול וסובל יסורין וכו'. והנה הצער מהעדר האורחים יום אחד וכו' יותר מהיסורין שסבל בעת זקנתו, עד שהוצרך הקב"ה באותו יום גופיה להביא מלאכים בדמות אנשים, להשקיטו מצערו החזק.

והנה היה די לו העונג אם היו באים מלאכים אצלו בדמות מלאכים, ובפרט כי הקב"ה בכבודו נראה לו ובא אצלו וכו'. (אבל) לא נשקט בכל זאת כי רצה וכו' להיטיב עם זולתו. ולא די ששמח בהם אבל לבש עוז ותעצומות, והתגבר לרוץ לקראתם וכו' ולמהר האהלה וכו' ולרוץ אל הבקר וכו' ולעמוד עליהם לשרתם וכו', וכאילו שמחת האורחים של הערביים הנדמה לו נתן בו כח למהר ולרוץ ולשמש וכו', והכל לקיים מעשה המצוות ולהדמות אליו ית' בהטבה'.

הרי שאף שכבר היה אברהם אבינו זקן מאד ועסק בחסד כל ימי חייו, לא רצה לאבד שום הזדמנות של עשיית חסד, ועשה הכל בהתלהבות ובחשק גדול, וזה משום שלא היה רק בעל חסד, אלא היה 'אוהב חסד'.

וענין זה של קיום המצוה בהתלהבות וחשק נוגע לכל המצוות. הרגילות אצלינו היא שבפעם הראשונה שאנו עושים מצוה, אנו עושים אותה בזריזות ובהתלהבות מחמת רגשי התחדשות שיש לנו בה, אבל ברבות הזמן כשכבר קיימנו אותה המצוה הרבה פעמים, חסר לנו החשק וההתלהבות מהמצוה, ואנו עושים אותה בכבדות וכמצות אנשים מלומדה. וענין זה ניכר ביותר בעת זמן ברכת החמה, שכולם מתכוננים לה בהתלהבות גדולה ומשכימים, ומשתדלים לעשותה בהידור רב על הצד היותר טוב אע"פ שאינה אלא מצוה דרבנן, ולעומת זאת יש מצוות דאורייתא שאנו עושים בכבדות וכמצות אנשים מלומדה. אבל אצל אברהם אבינו אנו רואים את ההיפך, דאף שהיה כבר זקן מאד וכבר עשה אלפי חסדים בכל ימי חייו, המשיך להתחזק מאד במצוה זו של הכנסת אורחים לעשותה בזריזות ובחשק גדול וכנ"ל.

וכן ראינו אצל מרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל שהיה מתנהג במדת החסד במסירות נפש כמו שעשה אברהם אבינו, וגם בהיותו זקן וחלש הטריח עצמו הרבה להשתתף בשמחות. ומעשה היה באחד שהיה צריך לקחת אותו לחתונה ברכו, ומכיון שירד שלג כבד באותו יום נמנע ואמר שקשה לו מאד לנהוג במצב כזה. והסכים ר' משה זצ"ל ואמר: 'אתה צודק', והתחיל לילך ברגל לכיוון הרכבת כדי להגיע בכוחות עצמו אל מקום החתונה.

ועוד מסופר על מרן ר' משה שכאשר עבר ניתוח לקוצב לב, הוצרך לחזור על הניתוח פעם נוספת עקב טעותו של המנתח שהיה נחשב לרופא מומחה. הרופא התנצל בפני ר' משה בטענה שכבר עשה אלפי ניתוחים כאלו, וזו הפעם הראשונה שטעה! ענה לו ר' משה: 'נקוט כלל זה בידך, בכל פעם שאתה עושה ניתוח יהא בעיניך כאילו זו הפעם הראשונה שעשית ניתוח כזה, ואז לא תטעה!'.
(ע"ה החיים)

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם לְמָה זֶה צָחָק שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקְנָתִי" (בראשית יח, יג).

האדם אחראי על אנשי ביתו

הקשו המפרשים, למה שאל הקב"ה את אברהם על זה, ומה היתה הטענה בזה על אברהם אם שרה צחקה.

ותירצו נר' ישראל סלנטר זצ"ל ומרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל על פי משל למי שנכנס לבית וראה שהמשרתת מדיחה את הכלים ומחליפה בין כלי בשר לכלי חלב, ושאל לבעל הבית מפני מה המשרתת אינה נזהרת בהלכות בשר וחלב, ועונה לו בעל הבית שאין זו טענה עליו אלא על המשרתת. הרי ודאי שתשובה זו של בעל הבית היא טעות גמורה, שהרי אם היא אינה זהירה בזה ישנה טענה עליו שהיה לו ללמדה, ועל כרחך שגם מצד עצמו חסר לו בחומר האיסור של בשר בחלב ולא היה חשוב הענין בעיניו להזהירה, ולכן גם אשתו אינה נזהרת וממילא גם המשרתת

אינה נזהרת. וכן י"ל באברהם, שהטענה עליו שבביתו היו צריכים להיות כולם במדרגה של אמונה - "היפלא מה" דבר" - שכולם יתעלו על ידו לאמונה בחוש, וכששרה צחקה היה בזה טענה על אברהם שלא השריש את כח האמונה בחוש בביתו לפי מדריגתו.

וזהו לימוד גדול לאדם, שמי שיכול למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על עוון אנשי ביתו (שבת נד, ב), והאדם אחראי על כל בני ביתו וכל מי שנכנס תחת השפעתו, וצריך להורות להם את דרך ה' כפי דרגתו, שגם הם יתנהגו בהנהגה הראויה לו וירגישו יראת שמים כראוי. (ע"ה החיים)

"מִהָרִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֵלֶת לוֹשִׁי וְעָשִׂי עֲגוֹת וְגו' וְאֶל הַפֶּקֶד רַץ אַבְרָהָם" וְגו' (בראשית יח, יז-י).

איך בישראל אברהם אבינו ביום טוב בשביל עכו"ם

הנה יש בדברי חז"ל כמה דעות מתי באו המלאכים לאברהם אבינו, דיש אומרים שהיה בחג הפסח, ויש אומרים שהיה בחג הסוכות, אבל איך שיהיה נמצא שהיה ביום טוב.

והעיר בשו"ת "בית אפרים" (בהקדמה לחלק יו"ד) איך אפה ובישל אברהם אבינו בשביל האורחים ביום טוב, והא קיימא לן (ביצה כ, ב) 'לכם ולא לנכרים' שאסור לאפות ולבשל בשביל נכרי, ואף אם נאמר דאז כבר היה יודע אברהם אבינו שהמה מלאכים, מכל מקום יוקשה שהרי קיימא לן נמי (שס) 'לכם ולא לגבוה'.

וכתב ליישב דיש לומר דבאמת משום זה התחכם אברהם אבינו ואפה ובישל גם בשבילו, וקיימא לן (ביצה יז, א) 'ממלאה אשה כל התנור פת אף על פי שאינה צריכה אלא לפת אחת, משום שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא', וכמו כן בבן הבקר אשר עשה, קיימא לן שמותר לשחוט אף שאין צריך לעצמו אלא מעט לפי שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, וגם מהבשר אכל, וכל זה בכדי שיהיה מותר לטרוח ביום טוב, ומשום הכי כתיב 'וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֶלֶב וּבֶן הַפֶּקֶד אֲשֶׁר עָשָׂה' (בראשית יח, ח) דמכולם לקח גם לעצמו משום יום טוב, עכ"ד. [נוראיתי מציינים שכן כתב גם בתשובת "גבעת הלבונה" (סי' ז אות ד). ועיין עוד בזה בספר "דבר תורה" (אבראס, כאנ)].

אולם יש להעיר קצת בזה, דזה אינו לפי ההלכה, דהא קיימא לן כרבי יהושע בן לוי (ביצה כא, ב) דאין מזמינין את הנכרי ביום טוב, משום גזירה דחיישינן שמא ירבה בשבילו, וכמו שנפסק כן בשולחן ערוך (סימן תקיב ס"א), ויש לעיין.

(גיצי אורה - רבי אליקים גציל פריד)

"וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֶלֶב וּבֶן הַפֶּקֶד אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ" (בראשית יח, ח).

יולחם לא הביא לפי שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה' (רש"י).

כתב רבנו בחיי: ויש לשאול בזה כי אם היה אברהם אוכל חולין בטהרה, לא היה זה חובה על שאר בני אדם ומה גם הערביים שאינם מקפידים על כללי קדושה כלל. והנכון

שלא קיים אאע"ה מצוה זו של עירוב בשר בחלב, ומוכרחים לומר שמדרשים חלוקים הם.

(משחת שמן)

וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֲמִד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיָּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֶהֱלִי.^(בראשית יח, ט-טז)

בפסוק "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם וכו' ויאמרו לו איה שרה אשתך ויאמר הנה באוהל", סמיכות הפסוקים דאיתא בחולין פכ"ה 'העוף עולה עם הגבינה על השולחן ואינו נאכל דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים לא עולה ולא נאכל, כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה', ולכאורה קשה היאך הביא אברהם בשר עם חמאה לפניהם, אלא צריך לומר דלא חייש אברהם להרגל עבירה, ואיתא בגמ' לחם לא הביא משום שפירסה שרה נדה וא"כ יכולין לומר דלכך לא באתה שרה מפני הרגל עבירה, אבל אברהם שהביא בשר וחמאה ולא חייש להרגל עבירה קשה למה לא באתה שרה וזה שאלת המלאכים ודרו"ק.

(מדרש יהונתן - רבי יהונתן אייבשיץ)

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִיָּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ (בראשית יח, ט).
'כדי לשגר לה כוס של ברכה' (רש"י).

קשה הרי לא אכלו לחם וא"כ לא ברכו ברכת המזון ומהיכן כוס זו של ברכה. ובפירוש הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר כתב דיש לומר שהיה לו לחם בביתו, ורק רצה לכבדם בפת חמה לכן ציוה לאפות לחם מן החדש, וכיון שנטמא הלחם ההוא הוציא להם מן הלחם הישן, אמנם במדרש איתא לחד מ"ד שלא היה שם פת כלל.

(וע"ע בחידושי מהרי"ל דיסקין מה שתיירץ בזה).

ועוד אפשר לתרץ ש'כוס של ברכה' אין זה דוקא כוס של ברהמ"ז, ואם נפרש שהיה המעשה ביום ראשון דפסח אפשר שהיה זה כוס של קידוש היום. אלא שהמהר"ל ב"גור אריה" כתב שלא היה מעשה זה אלא ביום ג' דפסח כי ביום ראשון של פסח מל את עצמו וביום השלישי למילתו שהוא יום ב' דחזה"מ בא הקב"ה לבקרו, ועי"ש שמביא ראיות לשיטתו, ולפי זה אי אפשר לפרש דבכוס של קידוש איירי, אמנם עיין במהרש"א (ר"ה יא, א) ובמש"כ להלן (פסוק י) מהגדת מעשה ניסים דס"ל שביאת המלאכים היה כן בליל ראשון של פסח.

ובעיקר דבריו שמל ביו"ט ראשון, הקשה בספר "אזניים לתורה" היאך מל ביו"ט הא מילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט. וכן הקשה הגרי"ז לפי מה שהביאו התוספות (ר"ה יא, א) שמילתו היתה ביום הכיפורים, היאך דחה יוה"כ. ותירצו שכיון שאז נצטווה על מצוות המילה חשיב מילה בזמנו.

(משחת שמן)

וַיִּתְּצֵחֶק שָׂרָה בְּקֶרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלָתִי הִיָּתָה לִי עֲדָנָה (בראשית יח, יב).

הקשה המהרש"א (נדה ו, ב) שכבר אמר הטעם שלא הביא להם לחם לפי שחזר לה אורח כנשים ופירסה נדה, וא"כ

לפרש כי היה זה מפני אסור חמץ, שלפי שהיה אברהם אוכל חולין בטהרה סלקה שרה את ידיה מן העיסה מיד כשנטמאה, ואברהם חשש לאסור חמץ, שהרי זמן הפסח היה. [ויש להוסיף שהפקירה העיסה כדי שלא להכשל בבל יראה ובל ימצא]. ועי' בטור עה"ת (פסוק ו) עמ"ש רש"י שהביאה קמח לעמילין של טבחים, דתימה הרי הקמח מחמיץ, וכותב שהבל אינו מחמיץ. וזה תמוה דבגמרא (פסחים מב) איתא להדיא דעל עמילין של טבחים עוברין על כל יראה ובל ימצא.

ועוד תירץ רבינו בחיי, שלא רצה להאכילם ממה שלא הורגל הוא לאכול ממנו. ופשר הנהגה זו אפשר לומר עפ"י מעשה שהיה המסופר על הגאון רבי חיים עוזר גרודז'יסקי זצ"ל שפעם אחת בימי חג הסוכות היה חלש מאד והיה פטור מן הסוכה, ובאחד מימי החג הגיע אליו אורח נכבד והכינה הרבנית עבורו מיני מטעמים והכניסתו לסוכה שם ישב, ותוך כדי שישב וטעם מהמעדנים רואה האורח והנה מופיע הגר"ע ובא אל הסוכה ומתיישב עמו, ולשאלתו הרי מצטער פטור מן הסוכה, השיב, שאם מן הסוכה הוא אכן פטור, אבל לא מצינו שמצטער פטור מהכנסת אורחים.

ויש ללמוד ממעשה זה הוראה נפלאה במצוות הכנסת אורחים, שכאשר אחד זוכה לארח בביתו אורח, עליו להקפיד שלא להשאירו לבד ולתת לו לאכול בודד על שולחנו, אלא יראה להצטרף עמו ולשבת על השולחן יחדיו להנעים שהותו אצלו כיאות. ולפ"ז אפשר לומר שלכן הקפיד אאע"ה שלא לאכול ממה שלא הורגל לאכול ממנו, מפני שהיה מנהגו לשבת עם כל אורח אל השולחן ולסעוד עמו יחדיו, ועל כן היה נצרך שיהיו המאכלים טהורים עבורו.

ולפי זה מובן גם מה שכתב בדעת זקנים על לשון הכתוב "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה" מלמד שהאכילם בשר וחלב, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך על השמים, אמר להם כתוב בתורה 'לא תבשל גדי בחלב אמו' ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר וחלב שנאמר 'ויקח חמאה וחלב', מיד הודו להקב"ה. ומדרש זה חולק על מדרש אחר (תנחומא לך לך יד, ובגמ' יומא כח, ב) קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין, פירוש תבשילין מעורבין שלא היה אוכל בשר בחלב גם לא בשר ואח"כ חלב אלא חלב ואח"כ בשר.

ויש לתמוה מדוע מוכרחים לומר שמדרשים חלוקים הם, הרי שפיר אפשר לומר שאכן אברהם אבינו לעצמו קיים כל התורה והוא עצמו לא אכל מהמאכלים הללו, ורק למלאכים הגישם שהיה סובר שערביים הם. וכן כתב להדיא בשטמ"ק (בכורות ו, ב) על מה שאמרו בגמרא חלב מי משתרי בשתיה ולא אמרינן אבר מן החי הוא, והקשה מדוע לא הביאו ראיה מאברהם אבינו שנתן למלאכים חלב, ותירץ שמשם אין ראיה להתיר כי הוא סבר שערביים היו ולכן לא הקפיד עליהם.

ולמה שאמרנו ניחא דס"ל לדע"ז שבודאי לא נתן אברהם למלאכים לאכול מה שלא היה אוכל הוא עצמו, שלא האכילם ממה שלא הורגל הוא לאכול ממנו, ושפיר יש ראיה

כבר ראתה שנעשה נס וחזרה לימי נערותה, ומה טעם צחקה עכשיו אחרי בלותי וגו'.

ותירץ שלא פירסה נדה ממש בשעת אפיית הלחם, אלא במשך היום אחר ההבטחה, רק שהם ידעו שעוד מעט יחזור לה אורח כנשים, ואמרו זאת לאברהם שכך יהיה המעשה לכן לא רצה לאכול הלחם, מטעם שכשתראה הדם תיטמא למפרע וכשיטת בית הלל (שם ב, א) שחלה הטומאה למפרע, וכיון דבינתיים לא חזר לה עדיין אורח כנשים, לכן צחקה בלבה על כך, וראה עוד מש"כ בזה בחידושי לר"ה (יא, א). והנה בדבריו יש ראייה לומר שהאבות היו נוהגים בבית הלל, ויש אומרים שהאבות הקדושים נהגו בכל הנהגותיהם בבית שמאי, וכעין דאיתא בקובץ שיעורים (ח"ב קונט' דברי סופרים סי' ה' סקט"ז) דלעתיד לבא יהא הלכה כב"ש, ויש לדחות דרך הכא לחומרא היו נוהגים כב"ה.

וַיִּתְּצֶחֶק שָׂרָה בְּקֶרְפָּה לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלָתִי הִיְתָה לִי עֲדָנָה וְאֵדָנִי זָקֵן (בראשית יח, יב).

מתי באה זיקנה לעולם

הנה איתא בגמרא בבבא מציעא (פז, א) 'עד אברהם אבינו לא היה זקנה, מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם משתעי בהדי יצחק מי שהיה רוצה לדבר עם יצחק, היה מדבר בטעות עם יצחק, כיון שלא יכלו להבחין ביניהם], בעא רחמי, והוה זקנה, שנאמר (בראשית מח, א) 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקֵנִים בְּאֵימִים בְּיָמֵיהֶם'. והקשה שם המהרש"א (ד"ה והוה), והרי בקרא כאן כתיב 'וְאֵדָנִי זָקֵן', וכן לגבי אנשי סדום כתיב בפרשתנו (יט, ד) 'מִנְעַר וְעַד זָקֵן', הרי שכבר ארבעים שנה לפני כן כבר היתה זקנה בעולם. ותירץ המהרש"א, שודאי שהזקנה על שם רוב שנים כבר היתה בעולם, ורק שלא היתה ניכרת בהלבנת השיער, ונשאר שיער שחור גם לאדם זקן ונראה כאדם צעיר.

אך לכאורה יש להעיר ממה שכתוב כאן על שרה 'אַחֲרֵי בְלָתִי הִיְתָה לִי עֲדָנָה' (בראשית יח, יב), ומבואר בגמרא שם 'אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו'. הרי בהדיא שהיתה אז זקנה גם בענין השתנות הגוף. ואולי יש לומר דשאני נשים שלהן כבר היתה זקנה גם לפני כן, וצריך עיון.

(גיצי אורה - רבי אליקים גציל פריד)

וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ (בראשית יח, יח).

למען אשר יצוה את בניו לשמור דרך ה' אומר שאברהם יצוה את בניו ואת אחיריו לשמור דרך ה'. ובגלל זה יש לו הזכות שאברהם יהיה לגוי גדול. הפסוק השני הוא פירוש לפסוק הקודם לו.

גדולה היא הזכות שלא רק הוא לבדו שומר דרך ה', שאדם דואג לעצמו כאמור באיוב (ב, ה) 'וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ'. אלא מחנך את בניו אחיריו לשמור דרך ה', ומקיים הוא בכך את הנאמר בשירת הים 'ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד' (שמות טו, יח), זו זכותו לגוי גדול.

(כרם טוביה)

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עִם רָשָׁע (בראשית

יח, כג).

בקשת רחמים על הרשעים

"ויגש אברהם", מצינו הגשה למלחמה וכו' הגשה לפיוס וכו' והגשה לתפילה, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפילה (רש"י).

מה שפירש רש"י שדיבר קשות, פירשו המפרשים שזה כשאמר "הֲאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עִם רָשָׁע, חֲלָלָה לְךָ וכו' השופט כל הארץ לא יעשה משפט". והנה תפילת אברהם כאן היתה עבור רשעים גדולים, וכמו שכתוב (לך לך יג, יג): "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד". ופירש רש"י: "רעים" - בגופם, "וחטאים" - בממונם, "לה' מאד" - יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו. עוד פירש רש"י על מלכי סדום ועמורה אדמה וצבויים (שם יד, ב): "ברע" - רע לשמים ורע לבריות. "ברשע" - שנתעלה ברשעו. "שנאב" - שונא אביו שבשמים. "שמאבר" - שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה. ועל מלך סדום אמר אברהם (שם יד, כג) "ולא תאמר אני העשרתי את אברהם", דהיינו שלא רצה לקבל ממנו, כיון שאם יקבל יאמר מלך סדום שהוא העשיר את אברהם, ויבוא לומר גם שהצליח במלחמה מכחו (יא).

ואעפ"כ התפלל אברהם ודיבר דברי פיוס בעבור אנשי סדום, ולא עוד אלא אף "נלחם" בעבורם ודיבר קשות. והטעם שעשה אברהם את כל זה מפני שהיה מקום שיעשו תשובה, אבל אם ימותו הרי יאבדו ברשעם. והיה להקב"ה נחת רוח מדבריו, ותפילת אברהם נכתבה לדורות. נואף שמידת הקב"ה היא ארך אפיים "ועד יום מותו תחכה לו אם ישוב מיד תקבלו", אעפ"כ כך הוא המהלך בבריאה שצריכים לעורר רחמים ולהתפלל על דבר זה].

ולאחר מהפכת סדום כתיב (כ, א) 'וַיִּסַּע מֶשֶׁם אַבְרָהָם וכו', ופירש רש"י: 'כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים, נסע לו משם'. הרי כשהיו הכרכים קיימים היה אברהם יושב קרוב להם, כי הגיעו אליו מהם עוברים ושבים. והטעם שרצה להיות קרוב לעוברים ושבים, היה כדי ללמדם אמונת ה' אחד. נמצינו למדים שהיה עוסק בחסד ובחזיון האמונה בה' אף עם אנשי סדום, וגם התפלל בעדם בדרך מלחמה כדי שהקב"ה ירחם עליהם ויחזרו בתשובה.

הרי לנו לימוד גדול, דאף אם נראה לנו שאדם הוא רע מאד ח"ו, אין להתיימש ממנו [דבוראי אינו רע יותר מאנשי סדום], אלא יש להשתדל לקרבו לתורה כפי שעשה אברהם אבינו. ואף אם אין בידו לקרבו, לכל הפחות כשמתפלל השיבנו אבינו לתורתך יש לכוין עליו שיחיה וישוב בתשובה. וכן מצינו (ברכות י, א) שאמרה ברוריה לרבי מאיר בעלה שיתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה, וכך הוה.

(עץ החיים)

וַיִּתְּמַהֲמָה וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ (בראשית יט, טז).

"ויתמהמה", כדי להציל את ממונו (רש"י).

הנח כאשר מתבוננים במעשהו של לוט. אנו רואים מציאות מופלאה לרעה האין שהיה האיש הזה אדוק ומסורבל בתאוות הממון בתכלית ההתקשרות, שהחשיב את ממונו

מעל כל ערך. ואף לא היה מוכן להתנזר מתאוותו הגדולה על אף כמה וכמה הזדמנויות שהיו לו להיגמל ממנה.

ונוכחנו לראות זאת כמה וכמה פעמים במהלך חייו. ראשית, תיכף בתחילת דרכו שנתרחק מאברהם אבינו וירד לשבת בסדום מחמת אהבת הממון. כדכתיב (לעיל יג.) "וַיֵּשָׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת כָּל כְּפַר הַיֶּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָהּ וְגו' וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיֶּרְדֵּן". ולאחר זמן מה ראה האריך שממונו אינו שווה מאומה כשנשבה ע"י המלכים וכמעט שלקחו אותו עימם בעירום ובחוסר כל. לולא אברהם אבינו שיצא נגדם למלחמה כדי להצילו. והנה השכל הישר היה אומר אז, שלאחר הראותו לדעת כמה אפסית היא התאוה הזו, וכמה אינה יכולה להגן בעדו מהרג ואבדון. הלוא מוטב שיעזוב אותה ויחדול מלרדוף אחריה, או לפחות לא ירוץ אחרי האנשים הרשעים ששכן עמם. ואילו אנו רואים שגם אז עדיין נשאר אוהז בדעתו המשובשת ולא רק שחזר לשם אלא נעשה עליהם ראש.

וביותר הגדיל טפשותו עד כדי כך שכאשר שמע מפי מלאכי ה' שעוד מעט קט והעיר כולה נהפכת לעי חרבות עשן ופיח לא נעזבה ממנו תאוותו העיוורת לממונו. ועדיין התמהמה מלברוח אלא חיפש עצות להציל ממנו.

והמוסר השכל שיש לנו ללמוד מהתנהגותו הוא, שאנו רואים איך שבסופו של דבר לא נשאר בידו כלום מכל תאוותו הגדולה ואבד הן את עולמו הגשמי שיצא מעירו בודד וחסר כל, והן את עולמו הרוחני שנתרחק ממנו אברהם מחמת השם רע שיצא עליו (רש"י להלן כ, א).

ומכאן לומדים שכאשר האדם אינו מכיר את מקומו ואינו מחליט לאיזה מחנה הוא משתייך, אזי לבסוף לא יהיה סיפק בידו מאומה, שכמו שלוט רצה בתחילה להתדבק לאברהם אבינו, ואחר כך נמלך לרדוף אחר הממון, לסוף לא היה בידו לא התדבקותו באברהם ולא עושרו וממונו, כן צריך כל אחד לידע שאי אפשר לרצות הן את חיי העולם הזה והן את התענוג שבחיים הרוחניים, אלא או להתענג על ה' ומצוותיו, או להתענג מחיים הגשמיים.

והאדם שאינו מחליט עצמו לצד אחד דומה הוא לאותו עני שמשלו הובא בספר בן המלך והנזיר על העני ההוא ששמע לילה אחת שמתקיימות שתי חתונות בלילה הזה, אחת מתקיימת בעירו ואחת בעיר הסמוכה, והתאוה ליהנות משתי הסעודות גם יחד, ולשם כך החליט שמקודם יסע לחתונה שבעיר הסמוכה, ואח"כ יספיק את הסעודה שבעירו וכן עשה, אולם משהגיע לעיר הסמוכה ראה שכבר איחר את עיקר הסעודה ולא נשארו עבורו כי אם פירורים ושאריות, והיה לבו דאב עליו על שנתאחר כל כך, אבל התנחם שלכה"פ יחזור לעירו וידשן עצמו בסעודה שנערכת שם, ולדאבוננו הרב עד שחזר לעירו ראה איך שכבר מוציאים את שאריות הסעודה לאשפה וגם אותה הפסיד לגמרי. והטיפש הזה עוד לא גמר סכלותו וחישוב לעצמו שלא להישאר רעב לגמרי וקפץ דרך חלון המטבח לחפש שם שאריות הסעודה, ומשהבחינו בו העובדים חשדוהו לגנב והפליאו בו מכותיהם עד שברח משם רעב ופצוע כשאין לו בידו כלום. והנה כי כן זהו הלימוד הנצרך, שידע כל אחד את מקומו הראוי לו, ויחליט לנפשו מה הוא מחפש, האם להיות בן

עולם הזה לרדוף אחרי הממון, או בן עוה"ב המתענג מעבודת ה' ומצוותיו.

וַיִּתְמַהֲמַה וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנָתָיו בְּחִמְלַת ה' עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר (בראשית יט, טז).

לדעת מהו העיקר ומהו הטפל

"ויתמהמה", כדי להציל את ממונו (רש"י).

כשלומדים פרשה זו אנו תמהים מאוד על לוט, שסיכן את עצמו כדי להציל את ממונו, ובזה הניח את העיקר ואחז את הטפל, ולא היה דואג שמא בעוד שהוא מתמהמה תהפך העיר.

וצריך לומר שאהבת הממון של לוט דחפתו להורות היתר בזה, ולחשוב דכיון שנשלח המלאך להצילו מסתמא לא יהפוך את העיר עד שיוציאו. ומסתמא היה ללוט חשבון גדול למה ראוי לו להציל ממנו, אבל אין אדם מבחין בנגיעותיו, ואנו תמהים על לוט שנראה לנו כשוטה.

אמנם גם אנו עושים כמעשה לוט, ואוחזים בטפל ועוזבים את העיקר, כי אנו מניחים את קיום המצוות כראוי עם שכון הגדול, ועוסקים בגשמיות ובתענוגי הגוף, והיצר משחד אותנו לרדוף אחריהם. הרי שאנו עוזבים את העיקר אשר בעבורו נבראנו, ועוסקים בטפל שהוא הכל הבלים ממש [כמו שרואים שהרבה אנשים עוסקים בעניני הספורט לדעת מי ניצח, ועוד כמה וכמה פרטים שבענין, ואין להם בזה שום תועלה ותכלית כלל וכלל], ואדרבא, אם לוט היה רואה אותנו, היה הוא תמה עלינו במה שאנו עושים.

ויש לכל אחד להתבונן מהו העיקר, ובמה ישים מבטו ומגמתו כל ימי חייו ויאחז בו, לעסוק בעיקר ולא בטפל.

(עץ החיים)

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אֲבִרְהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם כִּי אָמַרְתִּי רָק אֵין יְרֵאתָ אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגֹנִי עַל דָּבָר אֲשֶׁר־יָא. (בראשית כ, י-יא).

יראת ה' היא השמירה היחידה מן החטא

פירש המלבי"ם: 'מה ראית פה במדינה שעלה מורא כזו על לבבך (פן יהרגוך על דבר אשתך), וכי ראית שהם שופכי דמים או גוזלים נשים מבעליהם. "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם כִּי אָמַרְתִּי רָק אֵין יְרֵאתָ אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה" - הודיע לו שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול, וחקק לו נימוסים ישרים, והרגיל את עצמו במדות טובות על פי עצת שכלו, והוא עושה משפט וצדקה הכל על פי עצת שכלו. בכל זאת לא נוכל לבטוח על האיש ההוא או העם ההוא שבעת תסיתהו תאוותו לעשות רע - שתמיד יגבר שכלו על תאוותו, כי בהיפך - עת תבער בו אש תאוותו וכו' באין רואה, אז גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע. רק כח אחד נמצא בנפש האדם אשר בו נוכל לבטוח שלא נחטא, והיא מדת היראה וכו' שממנה וכו' יראת אלקים, עת תמלא הנפש מיראת אלקים המשקיף על נגלהו ונסתוריו והצופה את כל מעשיו, אז גם עת יגבר עליו יצרו, יירא ויבוש מהמלך הגדול

הרואה את כל מעשיו ויזהר מעשות רע'.

וזה מה שראינו בגרמניה בשעת המלחמה הנוראה, שהם היו אומה שכלית ובעלת נימוסים מיוחדים, ודוקא הם נעשו הרוצחים הגרועים שבעולם, והוא משום שנימוסים לא יצילו את האדם מלעשות רע, ואין בהם תיקון המידות כלל, ורק יראת אלקים היא השומרת את האדם מן החטא.

וכן הוא בימינו, שיש הרבה יחידים וקבוצות שעושים תועבות גדולות, וכותבים ומדפיסים דברים של מעשה בהמות ואף גרוע מזה. וכל זה משום שאין יראה, וכשאיין יראה אין כלום, דעל השכל אי אפשר לסמוך, ורק על ידי יראת אלקים אפשר להנצל מן החטא.

(עץ החיים)

"רַק אֵין יִרְאָת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה" (בראשית כ, יא).

מדרגת האדם ניכרת ברצונותיו

"רק אין יראת אלקים", אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו (רש"י).

וצריך ביאור כיצד ראה אברהם בשאלתם שאין בהם יראת שמים. וי"ל שמכאן רואים שמה שחשוב בדעת האדם נעשה לעיקר מחשבתו ודיבורו, וכיון שזו היתה עיקר שאלתם לברר ענין האשה שבאה עם אברהם אם היא פנויה, ראה מזה אברהם ששאיפתם היא לתאוות, וממילא ידע שאין בהם יראת שמים.

ובזה אדם יכול לשער את מדרגתו ברוחניות, שישים לבו על מה שהוא חושב או מדבר בשעה שאינו נצרך לחשוב או לדבר על דבר מסוים, וצריך הוא לראות לאיזה ענינים מחשבותיו או דיבורו נוטים ממילא, ואם הוא לדברים רוחניים, יכול הוא להיות בטוח שכבר הגיע לאיזו מדרגה של עליה.

(עץ החיים)

"וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנֹו בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים" (בראשית כא, ד).

וכבר הרגישו חז"ל "דכאשר צוה אותו אלקים" מיותר, וכבר פרשנהו בדרכים שונים.

ודרך אחד מהם הוא דמצות מילה היא מצוה חמורה ושקולה ככל התורה, והיא קשה מאד בעצמותה לקיימה, ודרשו חז"ל "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם" (תהלים מד, כג) זו מצות מילה שיש בה סכנה, ואיכא צערא לינוקא וצערא לאב כמ"ש הרשב"א בתשובה (סי' רמה), ובטבע קשה על האדם לקיימה יותר מכל המצוות, וכל שכן לקיימה בשמחה. וישראל קדושים הם מוסרים נפשם ונפש בניהם לה' וששים על אמרותיו כמוצא שלל רב. ודרשו חז"ל (שבת קל, א), "שֶׁשׁ אֲנָכִי עַל אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב" (תהלים קיט, קסב), זו מילה. ונראה כוונתם הגם כי קשה לקיימה ממש יותר מכל המצוות אשר "דִּרְכֶּיךָ דִּרְכֵי נֶעֱם" וכו' (משלי ג, יז), בכל זאת אמר דוד המלך עליו השלום "שש אנכי על אמרתך", ואמר "לִמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (תהלים יב, א) על מילה שניתנה בשמיני (מנחות מג, ב), שאז ילד רך ונמול לשמונה, מכל מקום שש ושמונה עליה.

ומרומזת מצות מילה במילת "אמרתך", כי רק מצות חיתוך ניתנה לאברהם ולא פריעה שניתנה במתן תורה, ויש צערא דינוקא בכפילא בחיתוך ובפריעה, והיינו "שש אנכי על אמרתך" לשון רבים, מצוה שניתנה לנו בשני אמירות, אחד לאברהם מצות חיתוך ואחר כך במתן תורה מצות פריעה ושש על שניהם, "כמוצא שלל רב" ששש ושמונה הגם שאפשר שתתודע למלכות הרשעה שגזרו גזרה על המילה ותהי לו לרעה, כדאמרו חז"ל (ברכות ס, א), לגבי מציאה שמצא הגם שאם יתתודע למלכות יקחו ממנו כל אשר לו דמכל מקום מברך שהחיינו כיון דשמחה היא לו לשעתה, כן שש אנכי על אמרתך לעשות רצונך אלקי חפצתי, ואין עולה במחשבה לפני שאפשר שיחלה ויסתכן על ידי זה כעין ששש המוצא שלל רב.

והנה כשאמר השי"ת לאברהם "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים" (בראשית יז, א) במצות מילה, "וְכֵן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדִרְתֵּיכֶם" וגו' (בראשית יז, יב) קיבל בשמחה לעשות כמצווה עליו, והקבלה קלה מהמעשה עצמה לחבול בילד רך ולסכנו, והיינו חושבים דבשעת מעשה לא עשה כל כך בחדוה ובשמחה, כאשר שש ושמונה בשעה אשר ציוהו השי"ת, קמ"ל קרא "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים" ילד רך וענוג לשמונת ימים בשמחה "כאשר צוה אותו אלקים". כמו בשעה שציוהו השי"ת שקיבל בשמחה כן מל אותו ושש אל אמירתו.

(כתב סופר החדש)

"וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִידֵשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עָם יִצְחָק וְכו' וַיִּשְׁבֶּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָא וַיִּקַּח לָחֶם וַחֲמַת מֵיִם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שָׂם עַל שִׁכְמָהּ וְאֵת הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶנּוּ בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע" (בראשית כא, י-יז).

שרה ראתה את ישמעאל מצחק וביארו חז"ל בג' עבירות ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים. ואברהם שילחם, "ואת הילד שם על שכמה" - שאחזתו חמה ולא היה יכול לילך ברגליו.

ולכאורה אברהם שפירסם צדק בעולם כדכתיב "מִי הָעִיר מִמִּזְרַח צֶדֶק" (ישעיהו מא, ב; ע"י ב"ב טו, א), מגרש את בנו החולה עם חמת מים בלבד, למדבר ארץ ציה ושוחה אשר אין שם מים, איך זה התאים עם פירסום שם שמים בעולם והנהגתו של אברהם בחסד והטבה.

ועוד קשה הרי 'אברהם העברי' - הוא מעבר אחד וכל העולם מעבר השני' עובדי עבודה זרה, ואת כולם קירב תחת כנפי השכינה והשפיע עליהם, הכניס אורחים ואפילו את הערבים העובדים לאבק רגליהם. ואנשי סדום ועמורה שהיו "רעים וחטאים לד' מאד" התפלל אברהם עליהם שלא יחריב אותם ה', ואילו את בנו שלו הוא מגרשו לבלי רחמנות.

על הנהגת אברהם עם ישמעאל אמרו חז"ל (שמו"ר א, א) את הפסוק (משל י"ג כ"ד) "חֹשֶׁךְ שָׁכַטוּ שׁוֹנֵא בְנוֹ" שזוהי נקודת ההנהגה בשילוח ישמעאל מביתו. כדי לרדת למשמעות הדברים, מה היתה הרגשת אברהם ביחס לבנו ישמעאל,

ניתן ללמוד ממדרש רבה, וירא (פרשה נה, ז) שכאשר נצטווה אברהם על עקידת יצחק אמר לו הקב"ה "קח נא את בנך" וגו' (בראשית כב, ב) אמר אברהם: איזה מהם, אמר לו הקב"ה "אשר אהבת", אמר אברהם "אית תחומין במעיא" – פי' האם יש הבדל בין אהבת הבנים, שניהם יוצאי חלצי, ושניהם אהובים לפני. רואים ממדרש זה שהיתה אהבת אברהם לישמעאל שלימה כמו אהבתו ליצחק.

ולפי זה מתעצמת השאלה כיצד שלחו קודם לכן המדברה, כשהוא חולה ולא המתין עד שיתרפא.

אלא חז"ל גילו לנו, היות והוא יוצא לתרבות רעה, נמצא שהאהבה היא הגורמת לִיִּסְרוֹ בשבט מוסר גדול, לשלחו באופן כזה כדי להשיבו לדרך הישר, שאם לא כן הרי הוא "שונא בנו" שנאמר "חושך שבטו שונא בנו", ואדרבה את בנו ישמעאל גירש, ואילו שאר הגויים מאומות העולם היה אברהם מגיירם, זאת אומרת מקרבם ומשפיע עליהם ככל האפשר לילך בדרך הטובה. אבל בנו שאני, ואף שליטן השבט זה קשה, אבל מכך תצמח התועלת, שמתוך שמתייסר יבחין ויכיר גודל חטאו ויפרוש ממנו. ורק כיון שבנו עשה תשובה, היה אברהם שבע במותו, אף שנשארו עוד עכו"ם אחרים.

והנה בהיותם במדבר ויכלו המים השליכתו וישבה מנגד – מרחוק. "פִּי אֶמְרָה אֶל אֶרְאָה בְּמֹת הַיָּלֶד" וַתִּבְרָךְ (בראשית כא, טז), "כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם" (שם פסוק יז). וברש"י הביא שהמלאכים קטרגו שלא להזמין לו מים, והקב"ה משיבם עכשו מה הוא צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשו אני דנו. הרי שאפילו נעשה לו נס במצבו עכשו. ואיך נשתנה בזמן כה קצר שבבית אברהם היה מצחק בג' עבירות החמורות ועכשו נקרא צדיק לעשות עבורו נס, הרי אומר ששבט מוסרו של אברהם הועיל והשפיע כבר על ישמעאל לחזור בתשובה.

תדע שאחרי כן חזר לבית אברהם, ולא עוד אלא שלעקידה הלך אברהם עם שני נעריו והם ישמעאל ואליעזר, ואם היו רואים את המקום מרחוק היו גם נוכחים במעמד הנשגב של העקידה.

(כרם טוביה - רבי טוביה ליסיצין)

"וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם" (בראשית כב, א).

ולהלן (יא): "וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאךָם".

בפרשת העקידה כתוב שדבר אליו "אלקים" ובשם זה מוזכר כמה פעמים, והוא מורה על מדת הדין. אבל לאחר העקידה בשם ה' שהוא מדת הרחמים, משמע שע"י העקידה נהפך להנהגה ממדת הדין למדת הרחמים.

ולא ליצחק לבדו נהפך לרחמים אלא לדורות – לזרעו שמזכירים את זכות העקידה לרחם עלינו.

(כרם טוביה)

"וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ" (בראשית כב, ב).

בפרשתנו אנו לומדים על נסיון העקידה שאמר הקב"ה לאברהם "קח נא את בנך וגו' את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה". וחכמינו ז"ל הנהיגו להזכיר תמיד מעשה זה כדי לעורר רחמי השי"ת עלינו בזכות מעשה העקידה, וכלשון התפלה שאנו מתפללים 'כמו שכבש אברהם אבינו את רחמי לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו ויגולו רחמך על מידותך'.

אולם מצינו בספרי הקדמונים שבנוסף לענין התעוררות רחמי ה' עלינו שיש בהזכרת מעשה העקידה, יש בזה גם ענין הנוגע אלינו בעבודת השי"ת, וזה לשון ספר החינוך (מצוה שלא) 'לקבוע מחשבותינו על ענין עקידת יצחק תצייר בנפשנו לעשות גם אנו כמוהו לאהבת השם', כלומר שכאשר אנו מזכירים מעשה עקידת יצחק יש לנו לצייר בעיני רוחנו איך ניגש אברהם אבינו לעשות המצוה מתוך אהבת ה', והתגבר על כל המחשבות והמניעות כדי לעשות רצון קונו בלב שלם, וכך עלינו ללמוד לעשות גם אנו כמעשהו ולהתגבר על כל הניסיונות והמניעות שמונעים אותנו לעשות רצון השי"ת בלב שלם ונפש חפצה, וניטע בלבנו אהבת הבורא ית"ש כראוי, וזה גופא מה שאנו מתעוררים לאהבת ה' גורם לעורר רחמים עלינו למעלה.

וכן כתב השל"ה הק' (תורה שבכתב סוף פרשתינו) שממעשה העקידה ילמד האדם מוסר, וימסור נפשו על קדושת ה', ומכל שכן שימסור אבר מאבריו או שבירת איזה תאוה כגון לעמוד בהשכמה לתורה ולתפילה או לשבור שאר תענוגים, וכן לשמור את עצמו משיחה בטילה וכיוצא בזה, יבטל רצונו מפני רצון המקום. ועוד יחשוב אדם, אם בא לידו איזו עבירה או איזו מצוה יחשוב אולי השי"ת מנסה אותי עתה אם אעבור או אקיים כדרך שניסה את אברהם אבינו, ובודאי אילו היה חושב שהשי"ת מנסה אותו עתה היה נזהר מאוד, ע"כ יחשוב האדם תמיד בבוא איזה ענין לידו כי כן הוא מדתו של הקב"ה השולח איזה ענין לאדם כדי לנסותו, ואשרי האדם שה' אלוקיו תמיד במחשבתו, עכ"ל.

נמצא שענין הזכרת פרשת העקידה בכל יום, הוא כדי שנקבע בנפשותינו איך לעבוד את ה' כראוי, ונלמד שכיבוש איש ישראל לידי ניסיון כלשהו יתבונן בנפשו, הלא הניסיון הזה שאני עומד לפניו הוא כאין וכאפס כלפי הניסיון הגדול שעמד בו אאע"ה בשעה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכמו שעשה אברהם והרחיק ממנו כל המחשבות וההרהורים שמנעו אותו מלקיים המצוה בשלמות, וביטל כל רצונותיו העצמיים לרצון הבורא ב"ה, כן עלי לעשות כמוהו, לבטל כל רצונותי הגשמיים ולהתגבר על הניסיון הזה שאני עומד בו עכשיו.

ומכוון רעיון זה בלשון הגמ' (ר"ה טז, א) שאמרו: אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם 'ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני'. כלומר שענין ההזכרה איננה רק להזכיר זכות אברהם אבינו, אלא כדי שעל ידה נחשב כאילו אנחנו עקדנו עצמינו לפני ה', והיינו באופן הזה כשנמסור הרצונות לעבודתו ית' ונתגבר על הניסיונות.

(משחת שמן)

הזכרת מעשה העקידה ללמוד איך להתגבר על הניסיונות

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתָּ אֶת יִצְחָק
וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד
הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ (בראשית כב, ב).

נסיון העשירי שנתנסה אברהם אבינו – עקידת יצחק, אנו אוכלין מתן שכרה בכל הדורות לגדול מעלתה. וצריך להבין מה היתה מעלת הנסיון הלא צוהו ה' מפורש, קח את בנך והעלהו לעולה.

ויש לבאר ע"פ מה דאיתא בגמרא (ובחים ז, ב) מפני מה חטאת קודמת לעולה, ריצה פרקליט – חטאת, נכנס דורון – עולה אחריו. העולה היא דורון לפני ה', כדוגמת מתנה מרצון הנותן לעשות נחת רוח למקבל.

קיום מצות העולה גם כאשר מחוייב על פי דין להקריב מ"מ אינה באופן של גזירת מלך, אלא כאילו הקב"ה רק גילה שחפץ בקרבן עולה, והאדם מנדבת-לבו נותן להקב"ה מרצונו דורון-עולה.

הוא אומר שהעולה דורון הוא וצריכה ליקרב בלבב שלם. שאם לא כן הרי נותנה מחמת חיובו לעשותה. וסגולת הדורון הלא היא כשמרצונו חפץ להגישו אל המלך.

ועל כן צריך לומר שגם כאן נאמר לאברהם שזהו רצון וחפץ ה' – שיעלה את בנו לעולה, ולא בתורת חיוב. ואברהם הוא שעשה כל מעשה העולה ועקד את בנו מרצונו בלבב שלם. וזוהי גדולת נסיון העקידה.

(כרם טוביה)

וַיִּשְׁפֹּס אֲבִרָהִם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹדוֹ (בראשית כב, ג).

בשבח מידת הזריזות הנחשבת יותר מעצם המצוה

למדו חז"ל (פסחים ד, א; יומא כב, ב) מכאן 'שזריזין מקדימים למצות'.

ובספרים הקדושים העלו דבר חידוש, שעיקר שבח מעשה העקידה היה הזריזות שנזדרז בה אברהם לקיים המצוה. כן כתב הרב בעל התניא באגרת הקודש (פרק כא) וז"ל: ידוע לכל גדול מעלת הזריזות והוא נאמר ונשנה בדברי חז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה. ולמדו זאת מאברהם אבינו שנאמר בעקידה וישכם אברהם בבוקר וכו', וזריזותא דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם, כי העקידה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת אברהם אבינו ע"ה ובפרט כי ה' בעצמו דיבר בו קח נא את בנך וגו', והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' אע"פ שלא דיבר ה' בס, רק שאברהם אבינו עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו, וממנו למדו חז"ל לקיום כל המצות בכלל, ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה וכו', עיי"ש אריכות.

וב"ארחות צדיקים" (שער הזריזות) ג"כ מאריך בענין זה, וכתב: דאמרו רבותינו ז"ל זריזין מקדימין למצות, והנה תראה באברהם אבינו בענין העקידה שנאמר וישכם אברהם בבוקר ואע"פ שהיה קשה לו לשחוט את בנו יחידו, עשה רצון הבורא בזריזות להשכים בבוקר, ומי שעושה מעשיו בזריזות בזה הוכחה גדולה שהוא אוהב את בוראו כעבד האוהב את אדוניו ומזרז עצמו לעשות רצונו כי הזריזות תלויה בלב האדם וכו', וכמו כן עשה אברהם שהסיר מלבו אהבת בנו

ואחז רצון בוראו וביטל אהבת בנו מפני אהבת הבורא יתברך ועל כן נזדרז להשכים כי היתה דעתו קשורה בחשק גדול באהבת הבורא, על כן נשבע לו הקב"ה לזכור העקידה. כי יש אדם העושה עבור אוהבו דבר קשה לו מאוד ולבו נוקפו לעשות, אבל אברהם ויצחק שניהם עשו מחפץ לבם כי מדרגת האהבה היתה אצלם גדולה מאוד ושניהם נתדבקו עם השי"ת בדיעתם עד שנתחדו ביחוד גדול, כי כל כוונתם היתה לפרסם יחוד הבורא יתברך בעולם וליישר בני אדם לאהבתו וכו' לכן עשו שניהם בזריזות, עכ"ל.

וכמו כן מצינו זריזותו של אברהם אבינו על מצות הכנסת אורחים, שמפורש בתורה כדכתיב (יה, ז) וְאֵל הַבֶּקֶר רֵץ אֲבִירָהִם וגו' וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ. ובספר "פרי צדיק", מבאר, דהנה מעשה החסד של אברהם המפורש בתורה הוא מצות הכנסת אורחים שקיים עם המלאכים, ולכאורה זה תמוה שדוקא במעשה החסד שבחורה התורה לספר עליה ולהאריך בה, לא היה בו חסד אמיתי, שהרי אורחיו אלו היו מלאכים שאין להם צורך באכילה ושתייה. אלא לומדים אנו מהכא, שכוונת התורה לא היה לספר על המעשה גרידא, רק ללמדנו שהמעשה בפועל אינו העיקר אלא רק צורת העשייה איך ניגשים לגמול חסד עם אנשים, ובאיזה אופן מקיימים מצות הכנסת אורחים, וכמה זריזות ושמחה ומסירות נפש ממש צריכים לכך, ואפילו באופן שאין כאן מעשה חסד אמיתי, ג"כ יש להתאמץ עליו ככל העוז והכח ולעשותו בתכלית השלמות.

נמצאנו למדים, שעיקר שבחו של אברהם אבינו במעשי המצוות שעשה, הוא על אופן העשייה בזריזות ובשמחה, ועל אף שאי אפשר לנו להעריך עוצם מעשי המצוות של אברהם אבינו שהם גדולים עד מאוד, עכ"ז מעלה זו עולה הרבה על עצם העשייה, והטעם לכך הוא, מפני שאם היה אאע"ה עושה מעשה העקידה בלא הזריזות והשמחה שבה, היינו אומרים שלא נתרצה לכו לעשייתו ועשה זאת בלית ברירה ובכפייה ח"ו, ובאה מידת הזריזות ולימדה על שלימות המצוה ללא דופי.

(משחת שמן)

וְהָיָה אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בִּסְבָךְ בְּקֶרְנָיו (בראשית כב, ג).

וברש"י: אחרי שאמר לו המלאך (פסוק יב) "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמין 'זוקף אברהם עינוהי בתר אליך'. ומשמע מדבריו שמפרש תיבת "אחר" על אברהם, וכן פירשו הרשב"ם ובספורנו.

אבל ב"כלי יקר" ובמהרש"א (תענית טו, א) מפרשים שהיא מוסבת על האיל שבא נגדו, ושיעור תיבת 'אחר' היינו שהוא אחר משאר האילים שבעולם, שהוא נברא במיוחד למטרה זו בשעת בריאת העולם בערב שבת ביו השמשות כדאיתא במשנה (אבות פ"ה מ"ו), שלבד האיל שנברא לקיום מין האילים נברא גם הוא לעמוד תמורת יצחק.

ומבאר מהרש"א שזהו מה שאנו מתפללים בימי התעניות 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו' שאין הכוונה שנענה במה שלא נשחט יצחק, אלא על שבקש ממנו ית' 'אלוקים יראה לו השה לעולה' וגו' ונתקיימה מחשבתו שנזדמן לו זה האיל.

וכ"ק אדמו"ר מאזורוב זצ"ל בספרו באר משה מפרש ג"כ שעולה על האיל, וכלומר שזה היה איל אחר ביחס ליצחק, דהיינו שאברהם אבינו ביטל כל הרגשיו כלפי בנו אהובו יצחק ולא היה בעיניו אלא כאיל בעלמא בבואו לעשות רצון קונו, וכיון שנצטוו שלא לשלוח ידו אליו לקח איל אחר. אבל מביא לומר שרבים השיגו על פירושו זה, בטענה בודאי לא החשיב אברהם את יצחק כמי שמקריב איל, אלא אדרבה, כאן נלמד גודל מסירות נפשו, שאפילו והיה זה בנו יחידו אשר אהב, עכ"ז לא נמנע מלהעלותו על גבי המזבח ולשחטו לשם ה'. וכדאיתא בספר "שפת אמת" (תרל"ז) בשם החידושי הרי"ם שלכן אמר לו הקב"ה "את בנך את יחידך אשר אהבת" ואחר כך "את יצחק", ולא אמר לו תיכף את בנך יצחק, כדי להדגיש נקודה זו, שאע"פ שהוא בנו יחידו, עכ"ז ימסור נפשו ויעלהו לעולה על המזבח.

"וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אֲחֵר נֹאֲחֵז בְּסִבְךָ בְּקִנְיֹו וַיִּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ" (בראשית כב, יג).

איך שחט אברהם אבינו את האיל האחר היה יום כיפור

הנה ידוע מה שמבואר בחז"ל (פרקי דרבי אליעזר פל"ח ועוד) שהעקידה היתה ביום כיפור. ועל פי זה ביאר המהרי"ל דיסקין ז"ל מה שהאיל היה "נֹאֲחֵז בְּסִבְךָ בְּקִנְיֹו" (בראשית כב, יג), שמכיון שהיה יום כיפור, וקיימו האבות את כל התורה כולה, והרי מלאכת צידה אסורה ביום טוב, לכן עשה הקב"ה נס וסיבב שהאיל יהיה נאחז בסבך ועומד וניצוד הוא. [ועיין עוד בספר "שער בת רבים" שהביא בשם ה"תפארת יונתן" (לר"ר יונתן מאייבשיץ ז"ל), ומשו"ת "זכרון יוסף" (סימן כא) שעל כן לא רכב אברהם אבינו על החמור ביום השלישי כשהגיע להר המוריה, ואמר לישמעאל ואליעזר "שִׁבּוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמֹר" (בראשית כב, ה), דביום טוב אסור לרכוב על החמור].

אך העירוני דיש לעיין מדוע שחט בכלל את האיל, דבשלמא מה שהביא את המאכלת והאש והיה מוכן לשחוט את בנו אף שהיה ביום כיפור אתי שפיר, שהרי היה מצווה על זה, ושפיר דוחה יום כיפור, אבל על שחיטת האיל לא מצווה שהיה מצווה על זה.

והעירוני דאולי אפשר לומר, דכיון שהיה ביום הכיפור והיה עומד כאן בהר המוריה במקום המקדש ובמקום המזבח (כמבואר ברמב"ם הל' בית הבחירה פ"ב ה"ב), והיה לו דין ככהן גדול (כמבואר בפרקי דרב אליעזר הנ"ל), אם כן נוכל שפיר לומר שהקריב אברהם אבינו כאן את האיל של יום הכיפורים, דאין שאר הקרבנות של יום הכיפורים מעכבין את האיל של כהן גדול.

(גיצי אורה - רבי אליקים גציל פריד)

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגַד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְכָּה גַם הוּא" (בראשית כב, כ).

הצדיקים מבטלים עצמיותם לרצון ה'

"אחרי הדברים האלה ויגד" וגו'. בשוכו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא.

בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגתו, וזהו "הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי העקידה (רש"י).

מי שזכה לקיים רצון ה' ולעמוד בנסיון גדול והוא שמח בזה. עלול הוא לבוא לידי הרגשה, שעכשיו יכול להפסיק קצת ולהתבונן בפעולתו ולשמוח בה קודם שימשיך בעבודתו. אבל אצל אברהם אבינו לא כן היה, אלא תיכף לאחר העקידה המשיך בעבודתו, ומיד חשב שהוא צריך למצוא ליצחק שידוך. ויש להבין כיצד הגיע אברהם אבינו למדרגה כזו שלא הסיח דעת מעבודת ה'.

והענין מבואר ברש"י בתחילת העקידה (כב, א): "אחר הדברים האלה" - יש מרכותינו אומרים אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אילו הייתי אומר לו זכאותו לפני לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה. אמר לו יצחק באבר אחד אתה מייראני אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב.

הנה ישמעאל טען שגם הוא במדרגה גדולה, במה שהסכים למול כשהיה בן י"ג שנה. ועל זה אמר לו יצחק, שמה שמל את עצמו אינה מעלה גדולה שהוא מוכן רק למסור אבר אחד לה' יתברך, ואחר כך ממשיך הוא ברצונותיו ותאוותיו, ומעשה המילה אצלו רק מעשה פרטי, ואין זה נקרא עבד ה'. אבל אצל יצחק היתה המילה מצוה כוללת, שיהיה מסור כולו להקב"ה. ואין לו עצמיות כלל, וגם אם היה הקב"ה מבקש ממנו לזבוח את עצמו לא היה מעכב.

וזו היתה גם תשובת הקב"ה לשטן, שאברהם אבינו הוא כולו לשם שמים, וגם מה שעשה סעודה גדולה היתה להראות את חסדי ה' שזכה לבן בזקוניו, ואין לו כוונה לכבוד עצמו כלל, והראיה דאף את בנו יזבח אם אבקש ממנו בלי עיכוב. ולכן לא הוצרכו להביא קרבן בסעודתם, שכל ענין הקרבן שאדם מביא הוא בכדי להראות שהוא רוצה להקריב את עצמו לה', וגוף הבהמה הוא במקום גופו, ואברהם ויצחק היו מוכנים להקריב גם את גופם עצמו לה', שהרי כל מהותם היא ביטול גמור לרצון ה'.

וזוהי באמת גדלות נסיון העקידה, שאברהם אבינו הראה בזה שהוא מוכן למסור הכל לה', ואין לו כוונה לעצמו כלל. [וכ"כ בהקדמה לשב שמעתתא (ד"ה בעיקרים): 'כי עיקר הנסיון היה על שראה הש"י שאהב את בנו שהוליד למאה, ועל זה נתפשטה האהבה ולא היתה שלימה עמו יתברך, לכן אמר לו לשחוט את בנו אשר אהב להשביט את האהבה מבנו ולהשלימה לו יתברך. ואחר עמדו בנסיון וכבר השלים אהבתו לו יתברך, עד שבאהבתו רצה לשחוט בנו ידידו, אז כבר שבתה האהבה מבנו והשלים כל חלקיו לבורא יתברך, ולכן לא הזכיר שוב אהבה ליצחק רק יחידו'. (העורך)]. ומעתה פשוט שמיד אחר העקידה חשב במה עוד יכול לקיים רצון ה', מכיון שלא היו מחשבותיו לטובת עצמו כלל.

והדבר מצוי אצל הרבה בני אדם שמוכנים ליתן מעשר מכספם ומזמנם או אפילו יותר לכבוד ה', אבל בשאר עניניהם הם ממלאים את רצונם ותאותם. אבל באמת צריך

האדם להבין שכמו שהמעשר שנתן הוא לה', כך כל מה שנשאר הוא להשתמש כולו לשם שמים. וזהו הענין במצות תרומה וביכורים, שאין בתרומה אלא נתינה בעלמא, והשאר נעשה חולין ועושה בו מה שרוצה. אלא הענין הוא לקבוע בראשית הענין שכל מה שטורח תכליתו היא עבודת ה', ואף אכילתו אח"כ תהיה ככוונה רצויה ולשם שמים. ובזה יש לבאר מה שמצינו (תרומות ד, ה) שאין אדם יכול לעשות את כל כריו תרומה, אלא צריך לשייר שם חולין - שיהיו שייריה

ניכרים, ולכאורה יפלא למה יגרע אם נותן כולו לה'. ולפי מה שנתבאר מובן היטב, משום שזו גופה כוונת המצוה, שאח"כ יאכל השאר לשם ה'. וזוהי עבודת האדם, להפוך את כל מציאותו להיות מסור לה' ולתורתו. וכל אדם צריך לבחון את עצמו תמיד, אם הוא חי בשביל עצמו או בשביל כבוד השם יתברך, ולבדוק האם הוא מוכן באמת למסור כל מה שיש לו עבור כבוד שמים. (עץ החיים)

כ"א בחשון תשמ"ט: הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל בעל "בצל החכמה"

בסוף שנת תשי"א עלה לארץ והרביץ תורה בירושלים. ולאחר שלוש שנים התמנה לרב הקהילה החרדית במלבורן שבאוסטרליה, שם הקים גם ישיבה. בשנת תשכ"ח התמנה לרבה של קהילת 'מחזיקי הדת' בווינה שבאוסטריה ובשנת תשמ"ב חזר לירושלים, כראש כולל 'אהבת ציון', עד לפטירתו בשנת תשמ"ט. תשובותיו בהלכה התפרסמו מאוד וכרך ראשון יצא לאור בשנת תשי"ט שו"ת 'בצל החכמה' על כל חלקי הישולחן ערוך. לאחר פטירתו פורסם החלק השישי, האחרון. כמו כן חיבר ספר 'אהלך באמיתך' - אוצר הלכות ומנהגים בענין היוצא לדרך.

הגאון רבי בצלאל שטרן נולד בנייהיזל שבאימפריה האוסטרו-הונגרית (כיום סלובקיה) בשנת תרע"א, למשפחת רבנים מפורסמת. סבו מצד אמו היה הגאון רבי יוסף מאיר טיגרמן רבה של ניהיזל. בצעירותו למד בכמה ישיבות, בין היתר בישיבת פרשבורג. לאחר נישואיו, החל להשיב תשובות בהלכה, וכיהן כרב בכמה קהילות. במהלך מלחמת העולם השנייה כיהן כרבה של הרמנשטאט שברומניה. לאחר השואה כיהן כשנה כרבה של קהילת פאפא בהונגריה. בהמשך עבר לרומא, שם פתח ישיבה וסייע בשיקומם הרוחני של פליטי המחנות.

השבת היא מקור השפע

ביאור הדברים על דרך הפשט הוא כך: משל לאחד שבא לחנות מכולת, ומוצא אותה סגורה. הוא שואל את בעל החנות מדוע החנות סגורה, וכי אין מה למכור? לא, משיבו האיש, זה עתה הגיע משלוח ענק של מצרכי פסח, ואנו עסוקים בקבלת הסחורה ובסידורה על המדפים. כלומר, חנות סגורה אינה מהווה בהכרח סימן לחוסר שפע או ברכה. ייתכן שהמצב הוא בדיוק להיפך, דוקא באותה שעה מתמלאת החנות בשפע וברכה, ולמחרת היום תהיה אפשרות לבוא ולרכוש את הדברים וליהנות מהם. זוהי בפשטות כוונת הזוהר הקדוש. הוקשה לו, אם אין מן יורד בשבת, אם כן במה מתבטאת ברכת השבת. אולם האמת היא הפוכה: השבת היא הברכה, והכל מתמלא בשבת. אלא, כפי שראינו במשל כאשר השפע מגיע אין לוקחים או קונים דברים. רק אחרי שהשפע הגיע, אפשר יהיה לזכות בו. לפיכך אכן מכוח השבת יהיה לאדם לחם לאכול בכל אחד מימות השבוע, אך כעת, בשבת קודש, "ממלאים את המדפים". שבת קודש היא, איפוא, מקור השפע לכל ימות השבוע.

(לקח טוב)

ענין הברכה הטמונה ביום השבת, אומר הגר"ש פינקוס זצ"ל, בספרו "תפארת שמשון" על הגדה של פסח (עמ' ל"א), מתבאר מתוך דברי הזוהר (שמות דף פח). המודפסים בסידורים בסדר ליל שבת. וזה לשון הזוהר: "זכור את יום השבת לקדשו, רבי יצחק פתח ואמר: כתיב ויברך אלקים את יום השביעי, וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכח בה מזוני, מה ברכתא אשתכח בה! (איזו ברכה טמונה ביום השביעי, אם אין בו מן) (ביאורם של דברים: והרי אי אפשר לפרש שהברכה הינה רוחנית בלבד, כי בשעה שנפתחים שערי ברכה, מושפעים שפע של רוחניות ושפע של גשמיות כאחד). אלא הכי תאנא, כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תלין (-אלא כך שנינו: כל הברכות שלמעלה ולמטה תלויות ביום השביעי). ותאנא, אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה (י'ושנינו: מדוע לא נמצא מן ביום השביעי), משום דההוא יומא מתברכאן מינה כל שתא יומין עלאין (משום שזהו היום שממנו מתברכים כל ששת הימים העליונים). וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומי מההיא ברכה דמתברכאן ביום שביעאה" (ז"ל אחד מחלק את מזונות כל יום מאותה הברכה שמתברכים ביום השביעי).

שבת - חלון ראווה אל העולם הבא

גנזיו יתברך אשר ממנו נחצבה. ועשה זאת נורא כל עלמין למען הקל על לקוחותיו, עם מדושני עונג, כדי שיוכלו לקלוט את אורותיו והרגשותיו, נועמו ועינוגו של עלמא דאיתכסיא אשר עין לא ראתה וזולתו יתברך. למען יחמדו ישראל יופיו כלכם, ויתאוו עד כלות נפשם לרכוש את מועדיו. אך דא עקא, שאין בכוח זוגיותו של אותו חלון ראווה דמתקרי שבת קודש, אשר ממנו נשפכים מעט מטללי אורותיו של עולם הבא אל חשכת עולם הזה, לשקף את האור כמלוא עוצמתו, כי דל כוחה של אותה אספקלריה הניצבת כחלון, להזרים את כל תעצומות אורו של עולם הבא, משום שאותה אספקלריה עבה היא כהה היא, ולא עוד אלא שאף מקטנת היא את תוצרת מוצריו פי ששים, הן בכמותם והן באיכותם, כי שבת היא אך אחד מששים מעולם הבא.

אמנם, עדיין מעיד ומכריז הוא אותו אשנב מופלא על הדר תפארת מרכולתו של עלמא דקשוט, ומהווה דוגמא לאותו אור ונועם עולמים העצום והנורא אשר יתגלה באחרית, הרבה יותר ממה שחלון הראווה הנהוג בעלמא דשיקרא מציג את מוצריו בפני לקוחותיו.

[בסיומו של ספר "לקראת כלה - דברים אל האוהבים דבריה של שבת קודש" שנכתב בעילום שם, נכתבו הדברים דלהלן]. הנה נוהג הוא בעולם, בשעה שרוצה בעל התוצרת להעיד על תוצרתו ולשווקה לרבים, פותח הוא חלון ראווה עליהם, אשר בעדו נשקפים מבחר מוצריו ומטעמיו. באמצעותו מגדיל הוא את קהל לקוחותיו, וצדם במכמורתו. אם כי אין הנחתום מעיד על עיסתו ואין היוצר מעיד על יצירתו, אולם היצירה הנשקפת מבעד לחלון מעידה בעצמה על עצמה ומכרזת על טיבה ועל טוב טעמה, אף באין אומר ובאין דברים נשמעים מפי בעליה.

כנוהג הזה נהג בעליה של השבת עם קהל לקוחותיו, הלא המה עמא קדישא מקבלי מתן שבת, כאשר רצה להציע בפניהם את מבחר יצירתו ותכליתה, דהיינו להתעייס מעין עולם הבא על מנת לקרבה באהבה וברצון אל תחומו ומושגיו, תהלוכותיו ונימוסיו. להגשמת רצונו זה פתח להם חלון ראווה אליו, הלא היא שבת קודש, אשר דרכה נשקפת מעט צחותו וזכותו של אותו עולם, ובאין אומר ודברים מעידה היא על בית